

FEJÉR KINEVEZTETÉSE A PESTI EGYETEMI KÖNYVTÁR PREFEKTUSÁVÁ. (1822.)

Fejér kineveztetése a pesti egyetemi könyvtár prefektusává nagy művelődéstörténelmi jelentőséggel bír ránk nézve. Mert az oly időszak jellemzésére szolgál, melynek erősen kidomborodó felekezeti álláspontját bizonyára örök időkre meghaladottnak tekinthetjük. Az a kérdés, ha vajjon a tudós alkalmas-e valamely, az ő ismereteinek megfelelő állás betöltésére, a mai Magyarországon szerencsére, nem az ő hitfelekezeti hovatartozandósága szerint döntenek el. Hogy ez mennyire másképen volt a Fejér idejében, eléggé kiviláglik azokból az előzményekből, melyek az ő kineveztetéséhez vezettek. Ezt, a magyar tudományosság történelmére nézt oly tanulságos fejezetet óhajtanám itt, néhány rendelkezésemre álló kiadatlan okmány alapján elbeszélni.

Schönwisner apát, pesti egyetemi könyvtárosnak 1818-dik évben bekövetkezett halálával, a könyvtár ügyeinek ideiglenes vezetésével Schwartznert, a diplomatika hírneves tanárát bízák meg. A prefektus állására — így nevezék akkoriban a könyvtár igazgatóját — kilencz férfi pályázott. Névszerint: Kiss Pál világi pap, akkoron Esterházy Miklós gróf fiának nevelője; Szentiványi József apát és losonczi lelkész; Keil Ignác szomolnoki lelkész; Bielik János nemes-oroszi lelkész; Veszerle József a régiség- és éremtan tanára és az egyetemi könyvtár második őre; Szüts István, a bölcsészet egyetemi tanára; Schwartzner Márton, az oklevéltan tanára és első könyvtárőr; Gedeon László, a statisztika és bányajog tanára a nagy-váradí jogakadémián és végül Nagy Antal censor és könyvvizsgáló Budán.

A helytartótanács és a magyar udvari kancellária első helyen Schwartznert, másodikon Szütsöt, harmadikon pedig Veszerlét jelölte ki. Csakis Alagovich udv. tanácsos tagadta meg szavazatát Schwartznertől — mivel ez protestáns volt. Tekintettel a pesti egyetem katolikus jellegére — így hangzott az ő ellenvetése, — az említett hivatalt csakis katolikus férfival lehet betölteni. Ő tehát a folyamodók közül Szütsöt, Gedeont, Nagyot vagy Veszerlét hozá ajánlatba, mint a kik tudományuknál fogva époly képesek a könyvtár ügyeinek vezetésére, mint maga Schwartzner. Ferencz császár, figyelmessé téve Alagovich óvása által, Schwartzner és a többi megnevezett férfiak személyére nézve közelebbi fölvilágosításokat kért.

Ebben az ügyben mindenekelőtt Majláth Ignác gróf véleményét kérték ki. Majláth nem csinált titkot abból, hogy a katolikus papság Schwartner kinevezését zokon venné. Ő maga is ellene nyilatkozott annak, hogy az oklevéltan tanára neveztessek ki, mert Schwartner, mint protestáns, a Zápolya, Tököli, Rákóczy, Bocskay és Bethlen korára vonatkozó és a könyvtárban őrzött okiratokat a protestánsok előnyére és a katholicizmus hátrányára használhatná föl. Majláth kiemeli az ő beadványában, hogy a klerus aggodalmait jogosultaknak tartja, mert épen most, midőn a magyar ifjuság olyannyira a kor eseményeinek hatása alatt áll, ugyancsak fontos, hogy a magyar történelem ne nyerjen olyan színezetet, mely a megelőzőleg végbement forradalmaknak kedvező. A gróf mindazonáltal azt is kénytelen volt bevallani, hogy, tudományos ismeretek dolgában, egyik jelölt sem mérkőzhetik meg Schwartnerrel. Kénytelen volt beismerni, hogy a papság aggodalmai már azért sem vehetők döntő körülményképen figyelembe, mert Schwartner, mint a könyvtár ügyeinek ideiglenes vezetője, már is bőséges alkalmat nyert arra, hogy az érintett okiratokat megtekinthesse. Nézete szerint egyetlen olyan kivezető út kínálkozik, melyen haladva, e tömkelegből kijutni lehetséges. Ez pedig Fejérnek, a győri tanulmányi főigazgatónak kineveztetése a könyvtár prefektusává. E nagytudományú, de jelenlegi állásában nagyon szegényesen élő férfiúnak eltávolítása Győrből — ezt hangsúlyozá különösen Majláth — már azért is szerfölött kívánatos, mivel ő eddigi működési körében, a többi nyelvek rovására, a magyar nyelvnek és irodalomnak kedvez, — oly irányzat, melyet sehogyan sem lehet helyeselni. Majláthtól egészen függetlenül Nádasdy gróf is, a bécsi udv. kamara későbbi elnöke, kinek votumát szintén kikérék, ugyanarra az eredményre jutott. Ő is Schwartnert tartaná a könyvtár vezetésére a legalkalmasabbnak, ha a nevezettnek hitvallása nem szólna ellene. Mivel pedig ő is katolikus férfiut óhajtott az intézmény élén látni, ép úgy mint Majláth, a csak nem is kandikált Fejér kineveztetését hozá javaslatba, a kinek érdemeit, szerinte, egyik nagyváradi kanonoki állás adományozásával is meg kellene jutalmazni.

A két nagy tekintélyű gróf véleményére támaszkodva, a legfőbb udvari hivatal elnöke a következő előterjesztést intézé a császárhoz: »Én is kénytelen vagyok kijelenteni, hogy a katolikusokat sértő visszáságnak tekinteném, ha ama katolikus országos tanintézet könyvtárának élére, oly sok érdemes katolikus pályázó mellőzésével, egy protestáns férfiú nevezhetnék ki és ezzel alaposná válnék az az aggodalom, hogy ő az egyetemi könyvtár régi, titkos és értékes műveiből észrevétlenül fontos adalékokat gyűjthetne azokról a viharokról, melyeket a protestánsok a régebbi időkben Magyarországra zúdítottak és azokat a protestantizmusnak amúgy is mindinkább terjedő antimonarchicus irányzata érdekében, hitsorsosai között forgalomba hozhatná.« Az előterjesztést tevő elnök legörömeztobb Szüts javára érvényesítette volna az ő szavazatát,

de ez, az ő legnagyobb sajnálatára, időközben meghalt. Semmi-
 esetre sem akart azonban Weszerle és Gedeon érdekében fölszó-
 lalni, mert az ő kineveztetésük igen bántólag hatott volna Schwart-
 nerre. E miatt ő is csatlakozott Majláth és Nádasdy javaslatához
 és Fejérről a következőleg nyilatkozott: »Ez, különösen a magyar
 nyelvű tudósok között, előkelő helyet foglal el és így az ő kinevez-
 tetése kevésbé támadatnék meg a protestánsok részéről; viszont
 a katolikusok azt, tekintve az ő kifogástalan vallásosságát és
 erkölcsösségét, a legjobban fogadnák. Egyúttal azonban eltávolít-
 tatnék Fejér egy oly helyről, ahol a magyarság iránti rajongását,
 jóllehet minden gonosz szándék nélkül, túlságos lelkesedéssel tolja
 előtérbe és ép e miatt a latin és német nyelv kulturáját a tanuló
 ifjúságnál hátraveti, minek folytán Felsőgednek az a bölcs kormány-
 zati elve, hogy a latin nyelv a közügyek intézésénél uralkodó
 maradjon, a német nyelv pedig a mindennapi életben minél inkább
 tért hódítson, érzékeny károsodást szenved. Fejér, kineveztetése
 esetében különösen szerencsésnek érezné magát, ha Felsőged részére
 egyidejűleg egy nagyvárad kanonokságot legkegyelmesebben adomá-
 nyozni és így létfenntartására szolgáló járandóságait gyarapítani
 méltóztatnék.« Ez az 1822 április 20-áról keltezett előterjesztés Fejér
 javára döntött és július 21-én Ferencz a következő sajátkezű
 rezolúciót bocsátá ki: »Fejér győri tanulmányi főigazgatónak a
 pesti egyetemi könyvtárfőnöki állást adományoztam.«

A felekezeti szempont tehát győzedelmeskedett. De úgy az
 udvari hivatal elnökének, mint Majláthnak és Nádasdynak tartozunk
 azzal az elismeréssel, hogy jóllehet teljes erélylyel síkra szállottak
 a könyvtári prefektus állásának katolikus jellege mellett, mégsem
 hoztak arra méltatlan férfiút javaslatba, sőt inkább oly személyi-
 ségre irányzák az uralkodó figyelmét, kire teljes megnyugvással rá
 lehetett a nagy fontosságú közművelődési intézmény vezetését bízni.

WERTHEIMER EDE.

